

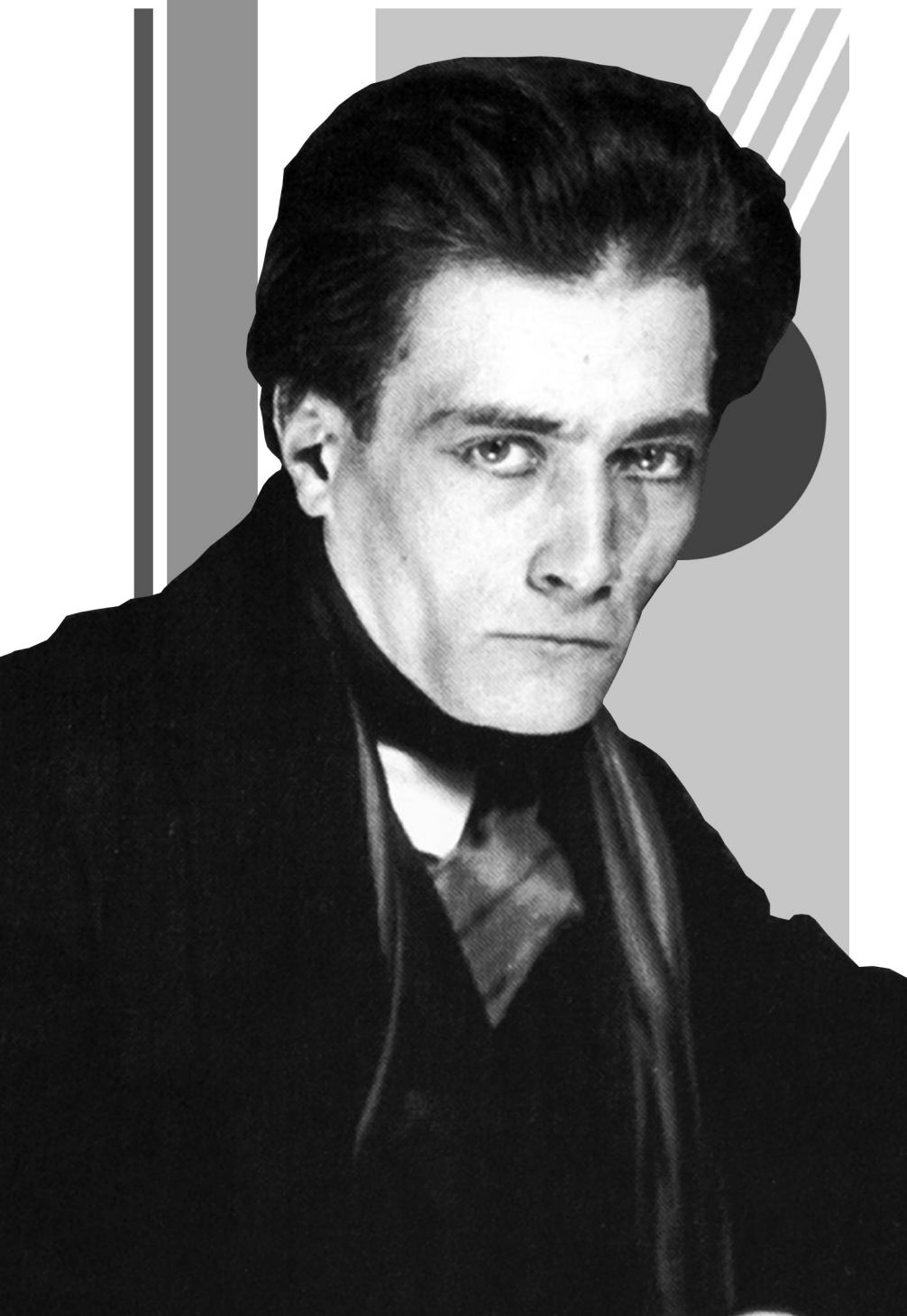
Зміст

Частина перша

Геліоґабал	9
Листи довкола «Геліоґабала»	122

Частина друга

Ван Ґоґ, самовбитий суспільством	131
Про «Химери» Жерара де Нерваля	167
Лист про Лотреамона	182
Про Шарля Бодлера	188
Колрідж, зрадник	193
 <i>Роман Осадчук</i>	
Двійники Антонена Арто	201

Частина перша

Геліоґабал, або Коронований анархіст

Я присвячую цю книжку манам¹ Аполонія Тіанського², сучасника Христа, а також усім істинно Просвітленим, які ще залишаються в цьому світі, що вже відходить;

І для того, щоб підкреслити глибоку неактуальність, спіритуалізм та непотрібність цієї книжки, я присвячую її анархії та війні за цей світ;

Врешті, я присвячую її Пращурам, Героям в античному сенсі та душам Великих Мертвих.

Автор

¹ Мани — духи померлих предків. (Тут і далі — примітки Романа Осадчука, якщо не зазначено інше.)

² Аполоній Тіанський (бл. 40 – бл. 120) — давньогрецький філософ-неопіфагореєць.

I

Колиска сперми

Якщо навколо тіла Геліогабала, небіжчика без могили, якому своя ж охорона перетяла горло у вбиральні власного палацу, струмував потужний потік крові й екскрементів, то навколо його колиски струмував потужний потік сперми. Геліогабал народився в ту добу, коли всі спали з усіма, й уже ніколи ніхто не знатиме на правду, де і ким була запліднена його мати. Як то було заведено в сирійських принців, спадкоємність до нього переходила по материнській лінії, — а щодо матерів, то довкола цього новонародженого сина візничого упала ціла плеяда Юлій, — і чи вдалося їм доскочити трону, чи ні, але всі ці Юлії були знаними повіями.

Їхній батько, який породив оце жіноче джерело, що розлилося потоком розпусти й безчестя, перш ніж стати жерцем, очевидно, був візничим, адже в іншому разі годі зрозуміти те шаленство, з яким Геліогабал, щойно опинившись на троні, став віддаватися саме хурманам.

Хай там як, але якщо йти за материнською лінією походження Геліогабала, то Історія неминуче натикається на цей недоумкуватий і голий череп, на візок і на бороду, які в нашій пам'яті пов'язуються з образом старого Бассіана¹.

Те, що ця мумія служить культу, ще не є присудом самому культові, адже до його запепаду призводять безглузді й порожні ритуали сучасників Юлій і Бассіана, а також Сирії у час народження Геліогабала.

¹ Юлій Бассіан (друга половина II ст. — 217) — головний жрець храму Сонця в Емесі (Сирія), батько Юлії Домни і Юлії Меси.

Проте варто було бачити, як цей культ, доведений лише до кістяка жестів, цей мертвий культ, якому служить Бассіан, із появою малого хлопчика Геліоґабала на сходах храму в Емесі¹, під впливом різноманітних вірувань та їхніх ритуальних форм повертає собі енергію щирого золота, промінчастого й м'якого світла і стає навдивовижу дієвим.

Одне слово, цей прабатько Бассіан, спираючись на ліжку, як на милиці, зробив із якоюсь випадковою жінкою двох доньок, Юлію Домну і Юлію Месу. І зробив їх напрочуд вдало. Вони — красуні. Красуні, що готові до свого подвійного ремесла — бути імператрицями й шльондрами.

Із ким же він зробив цих своїх доньок? Дотепер історія про це мовчить. Тож можемо припустити, що це не має значення, незважаючи на нашу обсеію до чотирьох медальйонних голівок Юлії Домни, Юлії Меси, Юлії Соемії та Юлії Мамеї. Адже якщо Бассіан зробив двох доньок, Юлію Домну та Юлію Месу, то Юлія Меса, своєю чергою, теж народила двох доньок: Юлію Соемію та Юлію Мамею. І Юлія Меса зі своїм чоловіком Секстом Варієм Марцеллом, але, очевидно, запліднена Каракаллою², або Ґетою (сином Юлії Домни, її сестри), або Ґессієм Марціаном, її свояком, чоловіком Юлії Мамеї, або, можливо, Септимієм Севером³,

¹ *Емеса* — сирійське місто, сьогоднішня назва — Хомс.

² *Каракалла (188–217)* — син Луція Септимія Севера та Юлії Домни, римський імператор в 211–217 роках. 212 року вбив свого брата Ґету, щоб стати одноосібним правителем. У 217 році був убитий префектом преторію Макріном.

³ *Луцій Септимій Север (146–211)* — уродженець Лівії, командував римськими легіонами на Дунаї й на Райні, був намісником Паннонії. У 192 році, після вбивства імператора Коммода, вирушив походом на Рим, де 193 року був проголошений імператором під іменем Цезар Луцій Септимій Север Пертинакс Август. У Римі сприяв владному просуванню вихідців з Сирії та Близького Сходу. Помер під час Британського походу 211 року, залишивши римський престол сином Каракаллі та Ґеті.

братом її свояка, народжує¹ Варія Авіта Бассіана, якого пізніше називатимуть Елагабалом, або сином вершин, Псевдоантоніном, Сарданапалом і, врешті, Геліогабалом — ім'ям, яке завдяки щасливому граматичному стягненню повторює одну з найвищих назв сонця.

Отже, ми бачимо того недоумкуватого бонзу Бассіана в Емесі на берегах Оронта зі своїми обома доньками Юлією Домною та Юлією Месою. То були добрі крутійки, ці двоє дівчат, народжені від костура з прутнем на кінці. І хоча вони повністю зроблені зі сперми та ще й із найвіддаленішого місця, яке досягла сперма під час батьковбивчої еякуляції, — я кажу «батьковбивчої», і ми зараз побачимо чому, — обоє вони мають гарну статуру, доволі міцні, тобто сповнені крові, шкіри, кісток та ще такої особливої синюватої рідини, яка протікає попід шкірою різних відтінків. Одна — велика й напудрена свинцем, зі знаком Сатурна на чолі — Юлія Домна, подібна на статую Несправедливості, гнітючої несправедливості долі; а друга — мала, худа, гаряча, імпульсивна й несамовита, ще й жовта, як сама жовтяниця. Перша, Юлія Домна — це секс, який, можливо, має голову на плечах, а друга — то голова, не позбавлена сексу.

Того року, коли починається вся ця історія, а це десь 960 рік від падіння Лації², історія окремішнього розвитку цього народу рабів, торговців, піратів, які ніби лобкові воші загніз-

¹ Тут Арто дещо заплутався з генеалогією Геліогабала. Матір'ю Геліогабала була Юлія Соемія. Юлія Меса була його бабусею, і хоча вона справді була сестрою Юлії Домни, вона не була ні дружиною Секста Варія Марцелла (насправді її зятя, чоловіка її доньки Юлії Соемії), ні невісткою Гессія Марціана (насправді він також її зять, чоловік її другої доньки, Юлії Мамеї). Септимій Север є її свояком. Врешті скрізь, окрім цього місця, Антонен Арто вказує, що Геліогабал був сином Юлії Соемії та внуком Юлії Меси (*прим. фр. ред.*).

² *Лацій* — область на Апенінському півострові, що була заселена предками латинів. 753 року до н. е. тут, в нижній течії Тибра, на семи пагорбах було засновано Рим.

дилися на землі етрусків і з погляду духовного ніколи не займалися нічим іншим, окрім того, щоб смоктати чужу кров, і не думали ні про що інше, крім захисту своїх скарбів та скринь під прикриттям моральних приписів, тож приблизно того 960 року, який відповідає 179 року царства Ісуса Христа, Юлії Домні, пращурці, могло бути вісімнадцять років, а її сестрі — тринадцять, і, слід додати, що в цьому віці вони вже готувалися до заміжжя. Але Юлія Домна була подібною на місячний камінь, а Юлія Меса — на сірку, висушену на сонці.

Я не дав би свою руку на відруб, стверджуючи, що обидві були незайманками, про це слід запитати їхніх чоловіків, тобто про Місячний камінь — у Септимія Севера, а про Сірку — в Юлія Барбака Меркурія¹.

З географічного погляду довкола так званої Римської імперії завжди існував пояс варварства, а до самої Римської імперії треба зарахувати Грецію, яка історично породила ідею варварства. І з такої перспективи ми, люди Заходу, є гідними синами цієї недалекої матері, адже для нас цивілізованими є лише ми самі, а всі решта, і це свідчить про міру нашого вселенського невігластва, асоціюються з варварами.

Проте слід сказати, що всі ідеї, які дозволили вберегти Римський і Грецький світи від негайного занепаду і не дали йому загрузнути у звирячій жорстокості, походять саме з цієї смуги варварства; а Схід замість того, щоб принести свої хвороби й неспокій, дозволив зберегти зв'язок із Традицією. Принципи² неможливо знайти або винайти; вони зберігаються, передаються; й у світі знайдеться

¹ *Юлій Барбак Меркурій* — чоловік Юлії Меси, Юлій Авіт, консул губерна-тор Месопотамії, Азії та Кіпру за часів Каракалли. За свідченням коментатора французького видання, джерело, де згадується варіант імени Юлія Авіта Барбак Меркурій, залишається нез'ясованим.

² Французький термін «*principe*» вживається Арто у кількох значеннях: як основа, принцип, зокрема моральна основа, моральний принцип, а також як компонент, складник. У кожному випадку його перекладено відповідно до контексту та найчастіше як «принцип» або «основа».

небагато складніших процесів, ніж збереження цього поняття, окремішного і водночас розчиненого в понятті універсального принципу.

Усе це згадано тут заради того, щоб показати, що в метафізичному сенсі Схід завжди перебував у стані заспокоїливого шумування, тож він не несе жодної відповідальності за занепад речей; а того дня, коли шагренева шкіра принципів суттєво зменшиться довкола нього, так само зменшиться образ світу, й тоді все опиниться на грані занепаду; й мені здається, що такий день вже не за горами.

І якраз посеред цього метафізичного варварства, цих сексуальних крайнощів, коли в самій крові настирливо прагнули віднайти ім'я Бога, і народилися Юлія Домна та Юлія Меса. Вони народилися від ритуальної сперми батьковбивці Бассіана, якого я не можу увявити собі інакше, ніж у вигляді мумії.

Цей батьковбивця увігнав свого прутня у звужене царство Емеси, яке, власне, було не царством, а державою касти жерців; і все це — царство, держава касти жерців, самі жерці з правителем-жерцем на чолі — божилися, що їхня кров була змішана із синюватою рідиною, а вони самі зроблені із золота й походять від самого сонця.

Але одного разу це жрецтво, яке маніпулювало приписами й торочило про свої принципи так само, як застосовують навмання й без жодної науки шпильки або ковальські міхи; це жрецтво, яке, можливо, й мало в собі щось божественне, але вже не знало, в чому воно криється, адже божественне було розчавлене, зведене нанівець, як і маленьке царство Емеса між Ліваном, Палестиною, Каппадокією, Кіпром, Аравією та Вавилоном, або як стиснуте в наших західних організмах сонячне сплетіння; це жрецтво було як священна корова Емеси — корова, тобто жінка, тобто істота боягузлива, податлива, принижена й закріпачена; це жрецтво не змогло б нав'язати свою владу силою зброї, зате його цілком влаштувала атмосфера легкості й анархії, тож воно змогло скористатися з роз-

паду держави Селевкідів¹, який настав через сто шістдесят років після значно більшого розпаду імперії Александра Великого², й проголосити свою незалежність.

Більше тисячі років жерці Емеси, які вважали себе спадкоємцями Самсігерамідів³, передавали від матері й до сина царство і кров сонця. Від матері до сина, тому що у Сирії спадкоємність відбувається через матір: саме мати служить батьком та наділена соціальними атрибутами батька, і з перспективи покоління, саме вона вважається прародителем. Я кажу: ПРАРОДИТЕЛЕМ.

Це означає, що мати є батьком, що саме мати стає батьком, і саме жіноче начало породжує чоловіче. І це має бути узгодженим із чоловічою статтю місяця, який не дає тому, хто йому поклоняється, стати рогносцем.

Хай там як, але в Сирії, особливо у Самсігерамідів, саме донька передає жрецтво, тоді як син не передає нічого. Але повернімося до Бассіанів, з роду яких найвідомішим є Геліоґабал, а Бассіан є засновником, і тут є жахлива прогалина між лініями Бассіана і Самсігерамідів, і ця прогалина позначена узурпацією і злочином, які переспрямовують, але не обривають їхнього походження від сонця.

Отже, в Самсігерамідів саме матір є батьком, тож для того, щоб римський історик⁴ міг назвати його «батьков-

¹ *Держава Селевкідів* — велика держава Близького Сходу, що утворилася 323 року до н. е. на уламках імперії Александра Македонського. Розпад держави Селевкідів почався 188 року. Протягом 167–142 року Юдея бореться проти Селевкідів за свою незалежність. Держава Селевкідів остаточно зникла 63 року до н. е., коли Сирія стала провінцією Римської імперії.

² Розпад імперії Александра Македонського почався після смерті Александра 323 року до н. е.

³ *Самсігераміди* — династія жерців, яка контролювала храм Емеси і фактично все місто. До цієї династії належав і сам Бассіан.

⁴ *Лампрід* (Еолій Лампрідій), римський історик IV століття, справді писав: «Бассіан, батьковбивця», хоча, можливо, він плутає Бассіана з Каракаллою, який вбив свого брата, а не батька.

бивцею», Бассіан мав убити свою матір; але оскільки наслідування переходить не до жінки, а до чоловіка, а жінка хоч і передає жрецтво, все ж таки саме чоловік зобов'язаний його берегти, тож я гадаю, що Бассіан мав убити того, хто його беріг, і що він убив свого справжнього батька, батька *від* природи і батька у суспільстві. Адже він був чоловічої крові; він стояв на чоловічому боці крові сонця; але той факт, що ще раз було відновлено вищість самця над самицею та чоловічого над жіночим, здається, жодним чином не залагодило стану речей, оскільки саме з нього починається падіння; і важко знайти в Історії досконаліше поєднання злочинів, мерзенних учинків та жорстокостей, ніж у цій родині, де чоловіки ввібрали в себе всю злість і слабкість, а жінки — мужність. Отже, можна сказати, що Геліогабала зробили жінки, що його думки проходили через волю двох жінок; і коли він захотів думати своєю головою, коли чоловіча гордість, підбатожена енергією цих жінок, цих його матерів, які спали з ним, захотіла проявитися, вже було ясно, що з того вийде.

Я суджу про те, що відбулося, не так, як про це може судити Історія; ці анархія і розпушта мені подобаються. Подобаються з перспективи Історії та перспективи Геліогабала; але в той час, коли бере початок моя історія, Геліогабал ще не народився.

Царі Емеси, ці маленькі жоновидні царі, що хотіли водночас бути чоловіками й жінками — як Мегабіз¹ храму Ефеса, який перев'язує свій фалос, щоб проводити жертвопринесення як жінка, але перетворюється на жертвний камінь, стоячи перед яким приносять офіру, — ці царі давно віддали свою свободу в руки Риму. Від старого Ематійського царства² не залишилося нічого, крім цього

¹ Мегабіз (від ст. перс. *Baghabuxša*, гр. *Μεγάβυζος*) — головний жрець храму Ефеса.

² Ематійське царство, Ематія — частина Македонії.

величезного похмурого храму. Контроль над торгівлею, війна, захист матеріальних цінностей належать найманцям Риму. А щодо всього іншого, то кожен сирієць може вірити у все, що захоче, і релігія Сонця досі залишається живою, заплямована то там, то там поклонінням Місяця з мішаниною місячних каменів, риб, баранів і вепрів. Уже немає жодних биків, орлів, часом ще трапляються яструби, але півнів немає¹! Ні, не виглядає, щоб півні відігравали якусь помітну роль у цих ритуалах.

Храм Елаґабала в Емесі вже багато століть є центром спазматичних спроб виміряти пожадливість бога. Цей бог, Елаґабал, або Той, що вийшов з гори, Осяйна вершина, прийшов дуже здалека. І, можливо, у давній фінікійській космогонії він зветься Бажанням; і це бажання, так само як і сам Елаґабал, не таке просте, оскільки воно походить із повільного й примноженого поєднання праоснов, які промінилися з глибини Дихання Хаосу. На тлі всіх цих праоснов Сонце є лише невеликою з'явою, аспектом, який годиться тільки для втомлених та пропащих величальників.

Треба сказати, що Дихання, яким був наділений Хаос, починає кохатися у цих праосновах; і саме з цього руху вперед, з цього типу ідеї, яка усуває темряву, народжується свідоме бажання. А в самому Сонці є життєдайні джерела, ідея зменшення і цілковитого усунення хаосу.

Адже те, що в людському тілі репрезентує реальність цього дихання, є не респірацією легенів, яка була б для такого дихання тим, чим Сонце в своєму фізичному аспекті є для принципу розмноження; воно є тим видом вітального голоду, мінливого й непрозорого, який пробігає у вигляді розрядів через нерви і вступає в боротьбу з принципами розуму. А ці принципи, своєю чергою, заряджають легеневу респірацію і передають їй усю

¹ Перелік тварин, які приносилися в жертву Сонцю.